

Семенчук В.В. Формування творчої самореалізації особистості у процесі вивчення музичної інформатики

УДК 78(07):004

Семенчук В. В.,

доцент кафедри української літератури та українознавства та кафедри музичного мистецтва Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини

Рецензент: Балдинюк Д.І., завідувач кафедри музичного мистецтва Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини, кандидат педагогічних наук

Формування творчої самореалізації особистості у процесі вивчення музичної інформатики

Розглянуто викладання музичної інформатики із застосуванням інноваційних методів навчання, що забезпечує формування та розвиток творчих здібностей студентів, умінь створювати творчі навчальні проекти за допомогою цифрового інструментарію.

Ключові слова: музична інформатика, музична інформація, формування творчої самореалізації особистості, інноваційні методи навчання.

Постановка наукової проблеми. У сучасний період якісних перетворень у сфері вищої освіти, самоідентифікації української національної вищої школи в умовах формування єдиного світового освітнього простору і найважливіших парадигмальних змін посилюються вимоги до професійної підготовки майбутніх учителів. Одним зі стратегічних завдань, окреслених у Національній доктрині розвитку освіти в Україні [5], є

створення умов для формування освіченої, творчої особистості, реалізації та самореалізації її природних задатків і можливостей в освітньому процесі.

Головною метою сучасної освіти є формування всебічно розвиненої особистості, здатної реалізувати творчий потенціал у динамічних соціально-економічних умовах як у власних життєвих інтересах, так і для суспільства. У швидко мінливих економічних умовах лише людина, яка має різноманітні знання, володіє здатністю варіювати їх, застосовувати в нестандартних ситуаціях, може бути соціально захищеною, конкурентноздатною на ринку праці. Розвиток творчих здібностей особистості сприяє її адаптації в нових умовах, створює можливості для самореалізації у професійній діяльності, у звичайних побутових ситуаціях, у спілкуванні, сприяє набуттю досвіду різних способів взаємодії з оточенням, вирішення проблем, розв'язання ситуацій.

Створення умов вільного прояву і творчого розвитку студентів в умовах навчання у ВНЗ є однією з головних характеристик сучасної педагогічної освітньої установи. У формуванні творчої самореалізації особистості важлива роль належить активності самих студентів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій показав, що проблемі формування творчої самореалізації особистості, що, вважаємо, відповідає поняттю "творча активність", присвячено велику кількість праць. Так, О. С. Білоус пропонує формувати творчу активність студентів у процесі вивчення музичних дисциплін, О. М. Полякова – під час розв'язання педагогічних задач, Т. П. Агапова – у навчальному процесі за допомогою творів живопису, Ю. М. Калугіна – на заняттях з художнього оброблення матеріалів, Т. В. Коваленко – засобами української народної іграшки, Г. О. Костюшко – засобами театральної самодіяльності, Н. Т. Гурець – у процесі гурткової роботи, В. О. Холоденко для формування творчої активності використовувала прийоми та методи музикотерапії, арт-терапії, ігрової терапії.

Актуальними проблемами сучасної музичної освіти є недостатня інформованість музикантів про нові розробки, наукові дослідження, що ведуться в багатьох навчальних закладах не лише за кордоном, але й у нашій країні, потреба пошуку літератури (зокрема й нотних видань) та неперервної самоосвіти.

Складність розв'язання цих питань полягає і в наявній у системі професійної підготовки майбутніх учителів музики суперечності між традиційним розумінням творчого потенціалу як інтегративної основи їхньої фахової підготовки і недостатньою розробленістю педагогічних технологій, спрямованих на створення умов для їхньої реалізації, зокрема, використання музичних комп'ютерних програм для запису, відтворення, фіксування музичної інформації та створення власних музичних проектів.

Формулювання цілей статті. Метою публікації є розкриття сутності викладання музичної інформатики із застосуванням інноваційних методів навчання, які сприяють формуванню й розвитку творчих здібностей студентів, вмінь створювати творчі навчальні проекти за допомогою цифрового інструментарію, що стане в нагоді у подальшій професійній діяльності. Це зумовлено завданням створення умов для творчості, за яких особистість саморозвивається і самореалізується.

Виклад основного матеріалу дослідження. Творча самореалізація фахівців-професіоналів стає невід'ємною умовою соціального прогресу суспільства. Новий підхід до взаємодії науки і виробництва передбачає необхідність якісного переосмислення сутності навчального процесу, зумовлює нові вимоги до змісту освіти, яка має сприяти розвитку творчої, культурної особистості. Особливу значимість набувають такі компоненти змісту освіти, як формування досвіду творчої діяльності, емоційно-ціннісне ставлення до світу.

Музичне виховання й навчання мають особливе місце у формуванні творчої самореалізації особистості, її пізнавальних здібностей, оскільки музика відображає всю повноту природи людини в усій її гармонійній

цілісності: емоційне і раціональне, чуттєве та інтелектуальне. Багатьма музикантами і педагогами висловлено думку, що музика розкриває можливості кожного, активізує формування творчої спрямованості особистості, її пізнавальної самостійності. Отже, у викладанні будь-якого предмета в університеті необхідно використовувати методи і засоби, що сприяють творчій самореалізації особистості, оскільки майбутній педагог-музикант не може відбутися як професіонал, якщо він здійснює професійну діяльність рутинно, без творчості.

Сучасні тенденції гуманізації та гуманітаризації освіти спрямовані на гармонійний розвиток людини. Дійовий вплив на виховання творчої особистості справляє музичне мистецтво, а виховні можливості музики потребують різноманітної духовної та інтелектуальної діяльності.

Сучасний учитель музики – це високоосвічений фахівець, який володіє фундаментальними соціально-гуманітарними, психолого-педагогічними і фаховими знаннями, вміє використовувати ці знання у своїй професійній діяльності, досконало володіє музичним інструментом, розвиває свій творчий потенціал, використовує нові технології в галузі музично-естетичного виховання. Це передбачено й Державною програмою "Інформаційні та комунікаційні технології в освіті і науці" [6], у якій зазначено, що необхідним є оснащення навчальних закладів сучасним комп'ютерним обладнанням та впровадження інформаційних та комунікаційних технологій у навчальний процес. Отже, сучасний музичний навчально-творчий процес передбачає впровадження вчителем новітніх технологій, зокрема й інформаційно-комунікаційних.

Викладання музичної інформатики із застосуванням інноваційних методів навчання дає можливість розвивати творчі здібності студентів, вміння створювати творчі навчальні проекти за допомогою цифрового інструментарію, що стане в нагоді у подальшій професійній діяльності. А в умовах загальної комп'ютеризації підготовка студентів мистецько-

педагогічного факультету забезпечить розвиток компетентності музикантів-професіоналів відповідно до потреб часу.

Предмет "Музична інформатика" викладається на мистецько-педагогічному факультеті Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини більше п'яти років. Його вивчення не зводиться до елементарного знайомства з музичними програмами і засвоєння способів роботи з ними. В основі навчання – творчий підхід, який забезпечує можливість студентам творчо навчитися низки прийомів, що розширюють обсяг їхньої технологічної компетентності.

Система навчання в університеті, зокрема на мистецько-педагогічному факультеті, має свою специфіку. Крім підготовки студентів до педагогічної діяльності як учителя музики, їх необхідно готувати до самореалізації в якості музиканта-професіонала. У цьому процесі в майбутніх учителів музики важливо формувати прагнення до саморозвитку, самовдосконалення, розвитку здібностей до безперервної музичної і педагогічної творчості. Результатом самореалізації педагога-музиканта має бути потреба до безперервного саморозвитку та самовдосконалення, мотивація до розвитку творчого потенціалу і дивергентне мислення.

Таким чином, творчість правомірно розглядати насамперед як результат і критерій розвитку особистості, водночас – як його умову і механізм такого вдосконалення. Тому саморозвиток і самореалізацію особистості розглядаємо як умову творчого зростання, а призначення самореалізації вбачаємо у створенні умов для творчості, за яких особистість саморозвивається і самореалізується.

Найбільш важливою якістю, необхідною для повноцінної творчої самореалізації особистості, є креативність, яка як властивий людині потенціал залежить від неї і виявляється в мисленні і діяльності, сприяє появі нового, новаторського продукту, що для багатьох спеціалізацій є важливою складовою особистісного та професійного зростання самого фахівця.

Отже, одним із завдань становлення майбутнього фахівця є розвиток творчої свідомості. Творча свідомість, будучи сферою нестандартного, визначається як свідомість, що включає в себе цілі, мотиви, орієнтації, психологічні налаштування, спрямовані на здійснення структурної, функціональної, інституціональної, нормативної, культурної, соціальної трансформації того чи іншого об'єкта. Найбільші можливості в удосконаленні особистості, на думку психологів, відкриває творчість. Саме творча самореалізація сприяє розвитку особистості, досягненню нею багатьох цілей; при цьому спосіб її стає індивідуальним. Загальновизнано, що людина хоче стати такою, яким є її ідеал. На думку О. В. Дедюхіна [1], у процесі творчої самореалізації це неможливо, оскільки людина розкриває і розвиває власні обдарування, а не наслідує когось іншого. “Саме у творчості знаходиться джерело самореалізації особистості, яка вміє аналізувати проблеми, які виникають, встановлювати системні зв'язки, виявляти протиріччя, знаходити їх оптимальне рішення, прогнозувати можливі наслідки, реалізації таких рішень і т. ін.”, – наголошував С. Л. Рубінштейн [3, с. 277].

Сучасними вченими акцентується увага на тому, що кожна людина від природи певною мірою володіє задатками для розвитку творчого потенціалу, який можна визначити як універсальну, цілісну якість людини, змістовна визначеність якої виявляється у творчій діяльності на основі прирощення матеріально-духовних цінностей, саморозвитку і самореалізації особистості за допомогою фізичних, психологічних і духовних ресурсів [7].

Освітній процес мистецько-педагогічного факультету **сприяє формуванню у студентів певної ідеї (мети) власного творчого розвитку і самозростання**, що передбачає наявність особистісних цілей, стандартів, принципів, очікувань і переконань щодо свого "Я" і своїх творчих можливостей, які відповідають вимогам соціуму та професійним нормам. Іншим завданням у процесі навчання є **розвиток сфери "Я" – компетентностей особистості** – як створення таких умов, за яких

максимально розвиваються можливості та здібності в пізнанні світу своєї професії. Поняття "Я – компетентність" трактуємо як особистісне інтегрувальне утворення: знання, вміння, розуміння і здатність до творчості у своїй професії і в будь-якій іншій сфері людського досвіду. Третє завдання – це створення умов на факультеті для розвитку відповідальності студентів. Це передбачає розвиток почуття внутрішньої причетності особистості не тільки до своєї справи, навчання, професії, свого "Я", але і співпричетності до інших людей, соціуму, світу в цілому. Маємо на увазі розвиток морального початку, який неминуче супроводжує особистісне зростання людини. Так, Н. А. Рибаківа [4] констатує, що прагнення виконання цих педагогічних завдань створить умови для забезпечення самореалізації студентів в освітньому процесі та подальшої творчої самореалізації у професійній діяльності.

Підготовка студентів мистецьких спеціальностей до творчої самореалізації насамперед передбачає, що їх навчає творчий педагог, який разом зі студентами крок за кроком проходить шлях від простого до складного, ставлячи перед собою і студентами такі завдання, які в підсумку призводять до їх творчого осмислення й розв'язання. Метою творчої самореалізації має стати не стільки повторення, закріплення і засвоєння, скільки переживання, оцінювання, створення і вираження. Педагог повинен створювати умови для духовного діалогу з кожним студентом за допомогою комп'ютерних технологій, які розширюють можливості духовного спілкування, уможливають творчі досягнення. У процесі підготовки майбутніх музикантів до творчої самореалізації повинні застосовуватися як теоретичні, так і практичні методи, зокрема – аналіз, порівняння, моделювання, збирання та накопичення даних. На останньому етапі навчання музичної інформатики мають застосовуватися інноваційні методи навчання, такі, як імітаційний тренінг (передбачає формування професійних навичок і вмінь роботи з комп'ютерними музичними програмами), ігрове проектування (практичне заняття зі створення заданого музичного проекту). На

підсумкових заняттях необхідно застосовувати методи контролю та вимірювання (зрізи, підсумкове тестування) та використовувати табличний метод оброблення даних, що дозволяє виявити зростання творчого потенціалу студентів порівняно з початковими даними дослідження.

Зважаючи на те, що дисципліна "Музична інформатика" передбачає музичну та технологічну освіту, вважаємо, що успішне її викладання залежить від оптимального поєднання цих двох складових: технічна підготовка є настільки ж важливою, як і практична, музична. Завдяки методично продуманій побудові засвоєння предмета можна вирішити більшість завдань, пов'язаних зі специфікою викладання в музично-педагогічних навчальних закладах.

Безумовно, дидактичний матеріал цього предмета в межах технічної і гуманітарної освіти повинен бути різним. При цьому має оптимально реалізуватися тренувальний і креативний потенціал педагогічних можливостей ІКТ. Креативний компонент зазвичай трактується як переважно комп'ютерні маніпуляції з музичним текстом, спрямовані на творчість, аранжування. Програми-автоаранжувальники, синтезатори забезпечують доступність творчості на різних рівнях музичної компетенції. Навички пошуку потрібної музичної інформації нині також розглядаються як креативний дидактичний об'єкт. А комп'ютер як основний інструмент з предмета "Музична інформатика" з можливостями нелінійної форми оброблення інформації, якими є накопичення різних шаблонів, вставки, перекидання текстів, сприяє формуванню комунікативної компетентності, здатностей творення композиції.

У навчальному процесі варто застосовувати також мінусові фонограми як засіб забезпечення наочності у тренувальному контексті та як тренажер розвитку слуху. У самостійно створених студентами перекладеннях (транскрипціях) творів реалізується власне креативна сторона музичного мислення.

Виконання музичного твору на сучасному синтезаторі або цифровому фортепіано (органі) також розглядаємо як креативну дію.

Отже, вивчення предмета "Музична інформатика" передбачає синтез творчості і математичної точності інформатики, що, на нашу думку, забезпечує розвиток у студентів творчого підходу до цифрового оброблення звукових сигналів, акустики, нотографії та аранжування. Виходячи з сутнісних характеристик процесу творчої самореалізації та розвитку особистості визначаємо **компоненти підготовки студентів мистецьких дисциплін до творчої самореалізації у процесі вивчення предмета "Музична інформатика"**: спрямованість особистості до здійснення самостійної продуктивної творчої діяльності; самоорганізованість; творча активність; готовність до колективної роботи; адекватність самооцінки.

Принципи розвивального навчання сприяють творчій самореалізації особистості. Тому на заняттях музичної інформатики даються однакові завдання всім студентам, але кожен їх виконує своєрідно. Результати виконання завдань аналізується спільно – це демонструє різний рівень творчої самореалізації кожного студента. Це презентує один із принципів розвивального навчання – творчий характер розвитку. У процесі навчання за допомогою дій викладача, у спілкуванні з ним студент опановує певними знаннями. Таким чином реалізується принцип спільної діяльності, спілкування і співпраці.

Цикл вивчення предмета "Музична інформатика" включає в себе три семестри, причому кожен семестр завершує певний період навчання; у ньому визначено провідну діяльність. Так, на першому етапі такою є засвоєння лекційного матеріалу, на другому – практичне застосування музичних комп'ютерних програм у процесі навчання інших дисциплін, що викладаються на мистецько-педагогічному факультеті, і на третьому – створення власних музичних проєктів. У результаті цього студент набуває здатності обирати ту чи іншу діяльність, здійснювати її і будувати нову.

Окрім цього, практичні заняття з музичної інформатики будуються на принципі ампліфікації (розширення). Кожен студент крім знань і навичок, обов'язкових для засвоєння, вибирає для себе те, що його цікавить. Наприклад, один студент самостійно пише музику і має бажання якісно відтворювати і вдосконалити її за допомогою музичних програм; інший цікавиться аранжуванням та його створенням; третій віддає перевагу створенню музичних відеокліпів. Тому для кожного студента викладач готує індивідуальні завдання, за допомогою яких повною мірою проявиться його творча індивідуальність, тобто будуть створені передумови для подальшої творчої самореалізації.

У процесі вивчення предмета викладач моделює художньо-творчий процес, чому сприяє проблемний метод, запропонований Д. Б. Кабалевським [2]: чітко формулює завдання, керує пізнавальною діяльністю студентів, а остаточні висновки пропонує зробити самим студентам.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Отже, інформаційні технології стають реальним надбанням музичної культури і фактором її розвитку, відкривають нові можливості і перспективи навчання музиканта в інформаційному музичному просторі. Предмет "Музична інформатика" не тільки дає майбутньому музикантові-професіоналу необхідні знання з комп'ютерних технологій, а й уможлиблює розвиток кожного студента як творчої особистості, їх підготовку до подальшої творчої самореалізації в контексті концепції художньо-творчої самоактуалізації особистості. Отже, засвоєння дисципліни "Музична інформатика" є вагомим способом і фактором формування творчої самореалізації майбутнього вчителя музики.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у продовженні дослідження питання новітніх засобів представлення, зберігання, оброблення та передавання музичної інформації з використанням комп'ютерів, вивчення методів і засобів застосування сучасних інформаційних технологій у професійній діяльності вчителя музичного мистецтва.

Список використаних джерел

1. Дедюхина, О. В. Творческая самореализация музыканта-педагога в процессе профессиональной адаптации : автореферат диссертации на соискание научн. степени канд. пед. наук [Рукопись] / О.В. Дедюхина. – Н. Новгород, 2005. – 26 с.
2. Кабалевский, Д. Б. Педагогические размышления : избранные статьи и доклады [Текст] / Д.Б. Кабалевский. – М. : Педагогика, 1986. – 192 с.
3. Рубинштейн, С. Л. Основы общей психологии [Текст] : учебное пособие / С.Л. Рубинштейн. – СПб. : Питер, 2009. – 712 с.
4. Рыбакова, Н. А. Художественно-творческая самоактуализация учителя музыки : теоретический аспект [Текст] : монография / Н.А. Рыбакова. – Бийск : АГАО им. В. М. Шукшина, 2011. – 153 с.
5. Національна доктрина розвитку освіти // Нормативно-правове забезпечення освіти. У 4 ч. – Харків : Основа, 2004. – Ч. 1. – С. 3-25.
6. Про затвердження Державної програми "Інформаційні та комунікаційні технології в освіті і науці" [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1153-2005-п>.
7. Лихвар, В. Д. Развитие художньо-творчого потенціалу молодших школярів у процесі образотворчої діяльності : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07. [Рукопис] / Лихвар В. Д. – Харків, 2003. – 205 с.

Семенчук В. Формирование творческой самореализации личности в процессе изучения музыкальной информатики

Рассмотрено преподавание музыкальной информатики с применением инновационных методов обучения, что обеспечивает формирование и развитие творческих способностей студентов, умений создавать творческие учебные проекты с помощью цифрового инструментария.

Ключевые слова: музыкальная информатика, музыкальная информация, формирования творческой самореализации личности, инновационные методы обучения.

Semenchuk, V. Formation of Creative Self-Realization in the Process of Studying the Music of Informatics

The article lighted up the ways of teaching of musical computer science with the usage of innovative teaching methods that make it possible to form and develop the creative abilities of students, use digital equipment and make creative educational projects that could be use in future career.

Keywords: musical computer science, musical information, forming of creative self-identity, innovative teaching methods.